

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / E.A. de Boer

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 157

E.A. de Boer
Van huwelijksbevestiging
naar trouwdienst?

MEDITATIEF 161

J.B. de Rijke
Teleurstelling

WANDELEN MET GOD 162

O.W. Bouwsma
Vragen naar de Weg

UIT ALLE VOLKEN 163

W.M. Bakker
Tamik-kerk

ACHTERGRONDEN 164

A.L. Th. de Bruijne
De eigen plaats van de ethiek

DIACONAAT 168

J. Lenting
Diakenen en Gereformeerde
zorginstellingen (2)

en verder..

Uit de kerken
Meegelezen

VAN HUWELIJKSBEVESTIGING NAAR TROUWDIENST?

Het nieuwste huwelijksformulier, vrijgegeven door de synode van Leusden in 1999, is een prachtig document. Het biedt een vloeiende tekst in mooi, hedendaags Nederlands. Het Hooglied klinkt er fris in door. Bovendien is de uitleg van vooral Efeze 5:22-33 vanuit een nieuw, beter inzicht getoonzet. De term 'gezag', pas in 1981 opgenomen, werd geschrapt. Het onderwijs over het hoofd zijn van de man en het volgen door de vrouw klinkt weer fris. Ik hoop dat de kerkenraden dit mooie formulier gauw vrijgeven voor gebruik. Jonge én oudere mensen hebben dit helder onderwijs in deze tijd hard nodig. Ik lief een aspect liggen. Dat is dit: de omschrijving 'kerkelijke huwelijksbevestiging' is door de synode vervangen door 'huwelijksdienst'. We vragen naar het waarom. Verzwakt dat in onze tijd misschien de rol van de kerk bij de sluiting van huwelijken? De overheid heeft de huwelijkswetgeving verder uitgehouden door het huwelijk open te stellen voor mensen van hetzelfde geslacht. Moeten de kerken niet juist de wacht betrekken bij het eigen aandeel?

Wijziging van de KO?

Het opschrift boven het nieuwe formulier luidt: Formulier voor

de huwelijksdienst in de gemeente van Christus. Het inhoudelijk rapport van deputaten begint ook met bespreking van de oude

term 'kerkelijke huwelijksbevestiging'. Van oorsprong was de betekenis van het woord bevestiging: 'sluiten'. Toch bleef de term 'bevestiging' in de kerk gehandhaafd toen huwelijken voortaan door de burgerlijke overheid gesloten werden. Niet de deputaten, maar de particuliere synode van Luid Nederland stelde voor de oude term te schrappen. Zo werd het voorstel geboren voortaan van 'huwelijksdienst' te spreken. En dat is door de synode aanvaard. Er waren echter ook duidelijke tegenstemmen. Vooral prof. M. de Velde lieft zich tegen het schrappen van de oude term verklaard.

In een apart artikel 53 van de *Acta* staat het besluit ten aanzien van artikel 70 van de kerkorde.

KERNREDACTIE

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
PROF. DR. B. KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DR. E.A. DE BOER, DRS. B. BOS,
DRS. A.L. TH. DE BRUIJNE,
DRS. I.D. HAARSMA, DRS. R. HOUTMAN,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, J.M. DE JONG,
DRS. A.S. VAN DER LUGT,
DR. J. SMELIK, DRS. H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT

H. PRINS, Meulenbeldlaan 159, 7602 XK Almelo, tel. 0546-870843 E-mail reformatie@wxs.nl

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

UITGEVER

Print Media bv, Bedum. Technische Realisatie: Scholma Druk bv, Bedum.

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES

Scholma Druk, postbus 7, 9780 AA Bedum
Telefoon: 050 - 3013636. Fax: 050 - 3012732
(ovv Reformatie)
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg
ING Bank 66 30 92 620

ABONNEMENT

f 92,50 per jaar Studenten f 77,- per jaar
(binnenland). f 179,- per jaar (buitenland,
zeepost) opzegging dient 1 maand voor
het verstrijken van het lopende jaar te
geschieden.

Losse nummers f 2,50 (incl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel (0521) 515946

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Want daar staat nu: 'De kerkenraad zal erop toezien dat de huwelijken kerkelijk bevestigd worden.' De synode heeft een dubbel besluit genomen. Eerst wordt uitgesproken 'dat het gewenst is artikel 70 KO als volgt te wijzigen: De **kerkenraad zal erop toezien dat over de huwelijken Gods naam aangeropen wordt in een openbare** eredienst. In de KO zal in de marge het woordje 'Trouwdiensten' worden ingevoegd. Aan de andere kant wordt besloten 'de beslissing hierover aan de volgende synode over te laten' (*Acta*, 116). Dat laatste is besloten, omdat deputaten bewust niet hadden voorgesteld de KO op dit punt te wijzigen. De kerken hadden zich dus niet op een voorstel tot wijziging voorbereid. Nu geeft de synode de kerken de kans om zich alsnog over het voorstel te uiten. Maar de tendens is duidelijk: het is gewenst dat de term 'kerkelijke huwelijksbevestiging' verdwijnt. Is daar nog iets tegen in te brengen? Ik waag een poging.

Aanroepen van Gods naam

De kritiek op de term 'huwelijksbevestiging' is van taalkundige aard. Het betekent vanouds: huwelijksluiting. Als we er nú iets anders mee bedoelen, waarom zeggen we dan niet waar het in een eredienst, waarin twee pas getrouwde mensen aanwezig zijn, precies om gaat? Het bruidspaar komt in de kerk om in het midden van de gemeente Gods Woord over het huwelijk te horen en Gods zegen te vragen door middel van het gebed van de gemeente. Daarom vind ik de voorgestelde tekst van artikel 70 KO prachtig. En dat los van de vraag of het zo nodig is de kerkorde te wijzigen, alleen omdat men van de oude term 'bevestiging' af wil. Inderdaad, daar gaat het om: dat over het gesloten

huwelijk Gods naam aangeropen wordt in een eredienst. Het aanroepen van de naam van God: dat omvat het gebed, maar ook de trouwbeloften.

Ik vind deze nieuwe tekst van artikel 70 dus mooi. Maar is alles ermee gezegd? Nee, want in de kerkdienst gebeurt meer. De pasgetrouwden komen óók in de kerk om hun *geloften af te leggen*. Waarom vraagt de kerk aan getrouwden een extra belofte? Zij hebben toch al op het stadhuis 'ja' gezegd, en dat net zo goed voor Gods aangezicht? Dat de kerk in eigen woorden een belofte van het bruidspaar vraagt is eigenlijk merkwaardig sinds de overheid de sluiting van huwelijken van de kerk heeft afgenomen. Je zou kunnen zeggen: we hebben de scheiding van kerk en staat op het punt van de huwelijksluiting sinds 1809 niet geaccepteerd. De extra belofte in de kerk geeft aan: getrouwden zijn niet alleen geroepen de Nederlandse wet op het huwelijk na te leven, maar vooral ook Gods geboden.

Er gebeurt in de kerkdienst dus méér dan dat de naam van God over het huwelijk in gebed en zegen wordt aangeropen. Onder getuigen leggen bruidegom en bruid elk een gelofte af, ten overstaan van de dienaar van het Woord. Een gelofte die bindend is voor hun hele huwelijksleven. Dat feit mag rustig uitgedrukt worden in een term als 'bevestiging'. Een ander, glashelder woord is natuurlijk beter. Ik stel voor de aanduiding 'inzegening' te kiezen. Dat geeft aan:

1. Er volgt een kerkelijke handeling op het burgerlijk gesloten huwtijck.
2. In het vragen om en krijgen van de zegen van God ligt het hart van de gang naar de kerk, de bediening van het Woord en de beleving van de eredienst.
3. Op de afgelegde trouwbelofte volgt ook de zegen, die de die-

naar van het Woord, ten overstaan van wie de gelofte afgelegd werd, oplegt.

Trouwdienst

Er zijn ook bezwaren te noemen tegen de voorgestelde term 'huwelijksdienst'. In art. 71 KO staat: 'Rouwdiensten zullen niet gehouden worden.' (Tussen haakjes: er is meer te zeggen over de dienst van de kerk bij de begrafenis, zoals in ons blad ook gebeurd is. Maar dat is nu niet aan de orde.) Daarvoor moet dus een nieuw artikel 70 komen, dat in feite deze strekking heeft: 'Trouwdiensten zullen wél gehouden worden.' Waarom geen rouwdiensten? Omdat niet de overleden geliefde in het middelpunt staat. Hoe belangrijk het gedenken van de overledene ook is, het is geen reden om de gemeente in openbare eredienst samen te roepen. Waarom dan wel een trouwdienst (of huwelijksdienst, maar, dat is hetzelfde)? We hebben er altijd nadien op gelegd dat de eredienst waarin een huwelijk ingezegend wordt principieel een samenkomst van de gemeente is. Ik weet wel dat de praktijk weerbarstig is: lang niet elk gemeentelid voelt zich geroepen zo'n dienst te bezoeken. Maar mijn bezwaar tegen de term huwelijksdienst is: het voedt de gedachte dat (niet de samenkomst van de gemeente voor God, maar) het bruidspaar het middelpunt is. Maar we spreken toch ook makkelijk over een 'doopdienst', als in een eredienst een kindje wordt gedoopt? Ja, in het gewone spraakgebruik wel. Maar het is geen officiële term. We belaggen geen eredienst om buiten de zondag om de doop speciaal te organiseren. In het spraakgebruik mag de term 'huwelijksdienst' makkelijk in de mond liggen, het lijkt mij geen term die geschikt is voor de kerkorde. Daarom kan ik met het voorgestelde artikel 70

prima uit de voeten. Maar de term 'huwelijksdienst' in de marge licft toch een samenvattende en verwijzende, en dus zakelijke betekenis. We gebruiken in het kerkrecht maar weinig woorden, maar die moeten wel sterk zijn.

Bovendien lijkt het mij onzin om aan de vooravond van de 21e eeuw een term te schrappen die allang ingeburgerd (al sinds 1809 worden de huwelijken burgerlijk gesloten en kerkelijk bevestigd!) en voor iedereen duidelijk is. Geen mens denkt dat het huwelijk eigenlijk in de kerk gesloten wordt. In 'bevestigen' beluistert iedereen misschien wel het oude 'vastmaken', maar dan als: sterker maken van de belofte, zoals die voor de ambtenaar van de burgerlijke stand gegeven is. Sterker: door samen in de kerk over het gesloten huwelijk de naam van God aan te roepen. En daarvoor een extra belofte aan de getrouwen te vragen! Samenvallend: ik kan goed leven met de voorgestelde formulering van art. 70: 'dat over de huwelijken Gods naam aangeroepen wordt.' Maar dan mogen in de kantie rustig de woorden 'kerkelijke huwelijksbevestiging' blijven staan. Het extra van de huwelijksbelofte moet in een kerkordelijke term bewaard blijven. Wil men perse een andere term, kies dan een woord als 'inzegening'. Maar mijn voornaamste argument ligt niet in 'gewoonte of bijgeloof', maar in het volgende.

Kerk en overheid

In hun rapport schrijven deputaten: in de 'wederzijdse verplichtingen' zijn we korter van stof dan sommigen wensen. 'Dit gedeelte speelde een belangrijke rol toen de kerkelijke huwelijksbevestiging de eigenlijke huwelijksluiting was' (Acta, 444). Breed over rechten en plichten spreken hoort thuis op het stad-

huis. Dal is waar. Ik heb dan ook geen bezwaar tegen het nieuwe formulier, ook niet tegen de tekst van de wederzijdse verplichtingen. Maar de tijd kan komen dat de kerk wél het sluiten van huwelijken in de hand moet nemen. En laten we niet vergeten dat de ceremonie op het stadhuis kort is en niet veel inzicht in het huwelijksrecht geeft. Deputaten hebben aan hun rapport een bijlage toegevoegd: *Enkele notities bij veranderde burgerlijke wetten* (Acta, 446-448). Het is een ernstig stuk, dat uitloopt op de vraag: 'Gezien de ingrijpende veranderingen in de maatschappij en in de wetgeving, verwondert het niet dat nu en dan de vraag rijst of de huidige huwelijksluiting op het gemeentehuis voor een christelijk bruidspaar nog wel voldoet. Kan de kerk, zo vraagt men, zich wel beperken tot een huwelijksdienst achteraf?' Die vraag wordt onderstreept door citaten van dr. C. Trimp en drs. A.L.Th. de Bruijne. Het rapport van deputaten heeft op deze wijze bewust een open einde. Ik lees dat zo: we stellen nu wel de tekst van een nieuw formulier vast en scutelen wat een de kerkorde, maar de tijd kan dichtbij zijn dat veel ingrijpender wijziging nodig is! In dat licht is het niet vreemd dat de synode deputaten Kerk en overheid de opdracht heeft meegegeven 'onderzoek te doen naar de eigen plaats en betekenis van het kerkelijk huwelijk in verhouding tot het burgerlijk huwelijk in het licht van de verschuivingen in de samenleving op het punt van het huwelijk' (Acta, 290). Nu de Tweede kamer het huwelijk bij wet (die nog in de Eerste kamer dienen moet) opengesteld heeft voor twee personen van hetzelfde geslacht, dringt dit nog meer.

De actualiteit

Dit is het open einde van het rapport van deputaten aan de syno-

de. Dit leidde tot een extra, verstrekkende opdracht aan deputaten Kerk en overheid. Maar als de situatie zo driigend is, waarom zouden we dan als kerken juist nú in ons spraakgebruik aan stap terug **doen** met als argument dat we niet moeten vergeten dat de óverheid het huwelijk sluit? Tot aan het einde van de vorige eeuw was dat niet zo vreemd geweest. **Maar** aan het begin van **déze** eeuw is geen reden voor taalkundig purisme en kerkelijke bescheidenheid! Er is juist alle reden om de kerkelijke rol rond de sluiting van huwelijken sterker te benadrukken. In *De Reformatie* van 21 oktober j.l. stond een belangrijk artikel van de jurist D.A.C. Slump'. Hij heeft namens het genoemde deputaatschap voor de relatie tussen kerk en overheid zitting in een commissie, samengesteld uit vertegenwoordigers van zes kerkverbanden. Deze commissie bezint zich op de vraag of de Wet openstelling van het huwelijk gevolgen moet hebben voor de kerkelijke sol **bij** de sluiting van huwelijken. Dat is nogal wat! Verschillende kerken van confessionele signatuur slaan de handen ineen. Moet aan de tekst van artikel 70 van de KO nu niet een beperkende zin toegevoegd worden: 'De kerkenraad zal erop toezien dat huwelijken -voorzover gesloten tussen man en vrouw- kerkelijk bevestigd worden'? **Dát** is de thematiek **die** ons **bezighoudt**; de serieuze gedachte of de overheid ons niet dwingt de kerkorde anders te formuleren om zodoende het kerkelijk recht en zo het christelijk huwelijk te beschermen. Dit is de actualiteit: **of** de kerken misschien via volksvertegenwoordiging en actie het recht moeten terugvragen om de huwelijksluiting in eigen hand te nemen.

De vrijheid van de kerk

De kerken hebben zich tut de

regering en de volksvertegenwoordiging gewend toen de wijziging van artikel 1:30 van het Burgerlijk Wetboek op stapel stond. Ja, er werden brieven geschreven. Maar dat is de fatsoenlijke en bureaucratische weg. Hebben de kerkleden hun stem laten horen? Nee, we hebben gelaten en verslagen kennisgenomen van wat de pers ons meldde. Ik ook, en ik schaam mij. We waren trots op **onze** volksvertegenwoordigers die hun stem verhieven, maar zelf bleven we rustig thuis. Wordt het niet tijd om actie te ondernemen, een manier te vinden om massaal de stem van de christenheid te laten horen? Een goede weg kan zijn een sterk voorstel te doen over het recht huwelijken 'te sluiten'. De kerk kan haar vrijheid claimen! We moeten niet tot elke prijs de bestaande wetgeving en het wegschrijven van Gods geboden blijven slikken.

Voorwaarde voor zo'n actie is dat er een welomlijnde vereniging van kerken **op** dit punt komt. Daaraan ontbrak het nu juist zo pijnlijk, toen de overheid kon zeggen: christenen in Nederland oordelen verschillen over de openstelling van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht. Daarom eindigt **het** genoemde artikel van mr. Slump met de woorden: 'Hel zou goed zijn **als** we als kerken uit de Reformatie er in kunnen slagen hierin één Fijn te trekken.' Laten we ook in onze gebeden daarover Gods zegen vragen: of Hij door de macht van zijn Geest praktische eensgezindheid wil geven om als onderscheiden kerken uit **één** mond tot de overheid te spreken.

Laten we hij alle discussie over de wetswijziging een ding steeds in gedachten houden: **als** we protesteren Zegen het besluit van de Tweede kamer en daar consequenties uit trekken, moeten we de homofiele mens niet kwetsen. Ook in de kerken worstelen

broeders en zusters met de vraag in hoeverre zij een relatie van liefde mogen vormen. Kritiek op de genoemde wet raakt hen emotioneel. Het kan lijken alsof homofilie alleen in een negatieve context binnen de kerk ter sprake komt. Maar het is de libertijnse kramp van het Paarse kabinet die de kerk dwingt zich uit te spreken: niet **tégen** het zogenoemde 'homohuwelijk', maar **vóór** het huwelijk als een instelling van God, en niet eei uitvinding van mensen, zoals het nieuwe formulier zo mooi begint.

Eén woordje?

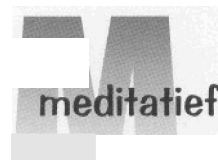
Het lijkt alsof het in mijn laatste bijdrage over het nieuwe huwelijksformulier over één woordje gaat: of het wel goed is de term 'kerkelijke huwelijksbevestiging' te vervangen door 'huwelijksdienst'. Dat lijkt pas echt geneuzel! Ik zou dan ook niet in de pen geklommen zijn als ik **niet** vond: het schrappen van de oude term is óntijdig. Gelukkig tieft de synode gezien dat de actualiteit ons dwingt na te denken over de gevolgen van de wetswijziging op het punt van het huwelijk. We zien uit naar het rapport van de deputaten die op het kruispunt van de relaties tussen kerk en overheid werken. En wensen hun de wijsheid van de Geest van Christus, onze Heer en Heiland, toe.

Dr. E.A. de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist

Daarom was het eigenlijk wel consequent dat de kerk te Vrouwenpolder ooit aan de GS Hattem het voorstelde deed om de kerkelijke **huwelijksbevestiging** al te schaffen en **ie** **volstaan** met een moment van aandacht voor het gesloten huwelijk in een zondagse eredienst (zoals het commissierapport verhaalt, zie *Acta*, 449).

D.A.C. Slump, 'Wie houdt het huwelijk in eredienst?', *De Reformatie* 76 (2000-2001), 56-58.

Ik dacht: zeker zult gij Mij vrezen en mijn les ter harte nemen (Sefanja 3:7)

Natuurlijk wist je dat er op allerlei scholen wordt gepest. Dus ook op de school waar jouw kind op zit. In bepaalde klassen gaf dat ciok problemen. Sommige kinderen van andere ouders waren echte pestkoppeti. Dus als een goede opvoeder had je tiet er met jouw kind over gehad. Hoe erg pesten is. Maar ook dat toekijken zonder er iets aan te doen je minstens zo medeplichtig maakt. En je kind had zo onschuldig gekeken. Zo braaf geknikt dat het alles begreep. Je had gedacht..... Tot het telefoon-tje van school kwam. Om te komen praten. Niet alleen de kinderen van anderen. Maar jouw bloedeigen kind!! Toch een teleurstelling.

Geen lieverdje

In Sefanja 3:7 horen we de teleurstelling van God in zijn eigen lieveling doorklinken. O de Here had best wel gemerkt dat zijn kind niet zo'n lieverdje was. Integendeel. Net zo erg als de andere kinderen. Maar Hij had allerlei opvoedingsmaatregelen getroffen. Speciaal voor zijn kiid. Eii Hij had gedacht dat Juda het nu wel zou door hebben. Dar het zich zou bekeren. Hij had echt gedacht.....

Echt teleurgesteld?

Als je dit leest kun je de neiging hebben ongelovig je hoofd te schudden. Als iemand ondertussen weet waartoe mensen in staat zijn dan is het toch de HERE wel? "Met alle eerbied, maar hoe kan de HERE nu denken dat zijn

volk Israël anders zou zijn. Hij was er al zo vaak in teleurgesteld. Waarom zou het deze keer anders zijn dan andere keren. Daarbij. De HERE is toch alwetend. Hij wist toch zeker wel van tevoren wat Juda zou gaan doen. En in de Bijbel kom je dat ook tegen. Dat de HERE zegt Ik zal mijn volk straffen maar toch zullen ze naar Mij niet luisteren. Is dit wel eerlijk van de HERE? Te doen alsof Hij echt dacht dat Juda wel zou luisteren?

Op Vaders hart getrap

Het is soms best wel moeilijk om onbekommerd iets te lezen. Een enkele keer kan theologie je dan zelfs in de weg staan. Zo kan dat ook gelden bij het lezen van dit stukje. De HERE wist toch van te voren dat Juda zich niet zou bekeren? Hij weet inch hoe mensen zijn? Maar als je zo leest dan mis je pi-ciecs waar het hier om gaal. Want uit dit vers blijkt de enorme betrokkenheid van de HERE bij zijn volk. Je ziet Hein heel gespannen zijn volk volgen nu Hij het een stevige les heeft geleerd. Zal het deze keer dan de les ter harte hebben genomen? Alleen als je zo Gods betrokkenheid opmerkt, dan begrijp je ook hoe teleurgesteld de HERE is wanneer blijkt dat Juda niets heeft gedaan met wat God in zijn liefde gaf. Juda lapte Gods vaderliefde aan zijn laars. Foei Juda!?

En ikzelf dan?

Ja, maar als ik nu ga bedenken dat de HERE zo betrokken naar mij kijkt. Zijn kind. Zijn lieve-

ling. O nee, bepaald geen lieverd-je. Maar zelf heb ik het daar, eerlijk gezegd, vaak niet echt moeilijk mee. Ook als christen ben en blijf ik nu eenmaal mens. Mijn gebrek aan liefde voor God en de mensen om mij heen is niet kleiner of groter dan veel andere christenen. Denk ik. En dat weet God toch ook wel. Daarbij, ik vraag wel heel trouw om vergeving van zonden. Maar als Vader zo betrokken naar mij kijkt. En als ik bedenk wat Hij in liefde gaf voor mij. Meer dan 'maar' een opvoedingsmaatregel. In die liefde ging Vader zover dat Hij zijn Zoon gaf. Zo ben ik zijn kind. Zijn lieveling. Hij geeft mij zijn Geest zodat ik mij ook als zijn kind kan gedragen. Dan is het niet meer 'maar' zonden die ik doe. Als ik Vaders teleurstelling zo van zijn gezicht kan aflezen, wordt het toch anders. Voel ik me anders. Moet het anders in mijn leven. Nu echt.

Ds. J.B. de Rijke s predikant van de Gereformeerde Kerk te Eindhoven

Vragen naar de weg. In het gewone leven niets bijzonders. Dat gebeurt nogal eens, Als het gaat om de bestemming van een mens wordt het moeilijker, Dan zijn er vragen te over.

Er wordt in de Bijbel heel wat over 'de weg' gesproken. Maar wel op verschillende manieren. Het kan gaan over de weg van een mens: het totaal van zijn activiteiten en daden. De buitenkant om zo te zeggen. 'De weg' kan ook betekenen dat de dingen je overkomen. Het zegt op sommige plaatsen ook veel over je binnenkant, de keuzes die je maakt.

Het Oude Testament is onder de indruk van God als het gaat om de weg van mensen. Maar zeker ook als het gaat om Gods eigen weg. Gods wegen zijn aan de ene kant de wegen die je als kind van Hem moet volgen, aan de andere kant kan het ook de weg zijn die de Here zelf gaat: zijn handelend optreden.

In het Nieuwe Testament noemt de Here Jezus zichzelf onder meer de Weg. En Paulus noemt de liefde de hoogste weg. Het gaat zelfs zo ver dat gelovigen 'aanhangers van de weg' werden genoemd.

Psalm 25 stelt de vragen heel nadrukkelijk aan de orde: "leer mij Uw weg". Het uitgangspunt van Ps.25 is een goede verhouding met de Here als de God van het verbond. Maar ondertussen kan er in een mensenleven heel wat gebeuren. Hoe blijf je de

Here volgen? Je zou Prediker 3:1-15 daas eens bij moeren lezen: al die tijden die over elkaar heen buitelen en waar je als mens geen greep op krijgt. Greep heeft God alleen op wat er gebeurt (Jes.40:27v.) Daarom bidt David: "Maak mij uw wegen bekend". Hetzelfde wordt gezegd met de woorden: "Leid mij in uw waarheid en leer mij".

Aan de ene kant is dat een vraag om inzicht in Gods handelen. Maar de nadruk ligt vooral hierop: geef dat ik, in wat ik doe en laat, de weg van uw verbond en getuigenissen ga (vs.10).

Het betekent dat voor David geloven meer is dan een standpunt alleen. Geloven is voor hem de weg van Gods genade-verbond en trouw met hem. Daarbij passen zijn geboden. Dat had hij vroeger anders 'beleefd' (vs.7). En wie weet daar niet van? Maar nu stelt hij, volwassen geworden deze vraag naar de weg. Afhankelijk wil hij zijn.

De vraag naar Gods wegen, om licht op je levensweg, is een vraag die de Here altijd positief beantwoordt! Gods weg was in het Oude Testament niet verbor-gen: volg het spoor van zijn verbond! In het Nieuwe Testament worden we op de Here Jezus Christus gewezen. De vraag naar

de weg vindt in Hem het hoogste antwoord. Hijzelf is de Weg. In Hem leer je God in zijn doen en laten te aanbidden. En dat staat daar allemaal ook binnen het kader van Gods verbond: volg Hem na! Gods antwoord is nooit onduidelijk. Onduidelijkheden liggen bij ons, mensen. Aan de verdeeldheid van ons hart, de neiging eigen wegen te gaan. Davids vraag blijft ook onze vraag totdat de tijd door Gods eeuwigheid is ingehaald. En David reikte naar het antwoord, toen hij dichtte: "U bent de God van mijn heil, van Wie ik hulp verwacht. Ik weet dat er buiten U geen hoop is. Ik verwach ik elke dag weer" (Ps.25:5). Dat is het geheim van je leven als kind van de Here, in de Here Jezus Christus, de Heilbrenger. In Hem maakte God zijn wegen bekend: zo onvoorstelbaar ademben-dend want vol van genade!

Ds. O.W. Bouwsma is predikant van de Gereformeerde Kerk te Gouda

Uit alle volken

Het kleine kerkzaaltje in hartje Amsterdam is goed gevuld. Ademloos luisteren de aanwezigen naar de voorganger, die kristas met hen de Bijbel door gaat. De crèche, in dezelfde ruimte, levert weinig overlast op. Als een peuter in het zijpad onverwachts wat al te nadrukkelijk begint te kraaien, komt er vanzelf een moeder tevoorschijn, om haast kind op de arm te nemen en vriendelijk maar beslist tot enige stilte te manen.

Links van mij zit Joël. Hij komt bijna elke zondag bij ons in de kerk en doet enthousiast mee aan de wekelijkse bijbelstudie op het AZC. Hoewel de kerkdiensten anders zijn dan hij van huis uit gewend is, blijft hij een trouwe gast. De Woordverkondiging spreekt hem aan, zegt hij keer op keer. Hij staat open voor een bijbeluitleg die anders is dan wat hij van huis uit leerde, bijvoorbeeld over de doop. In zijn bungalow bestudeert-ie 'n Bijbel trouw.

Eén zondag in de maand laat de asielzoeker verstek gaan. Dan bezoekt hij de dienst van een Sri-lankese gemeente, waarvan zijn zwager voorganger is, en is hij even te midden van allemaal landgenoten. Vaak heeft hij me al gevraagd mee te gaan, maar ik heb de boot steeds afgehouden. Als ik uiteindelijk iets van zijn verholen teleurstelling meen op te merken, ga ik om. We zoeken een geschikte dag uit en reizen naar Amsterdam.

Bij de voordeur van het pand waarin de kerkdienst plaatsheeft,

staat geduldig een vriendelijke man te wachten, als we veel te laat arriveren. Parkeerproblemen! De deur wordt zorgvuldig achter ons op slot gedraaid. Ik vrees dat we slechts het eind van de dienst kunnen meemaken, maar de samenkomst blijkt nog ruim een uur te duren. Luid gezang klinkt, als ons in een klein, warm zaaltje - het goedkoopste dat de Sri-lankese gemeenschap heeft kunnen huren - een plekje wordt gewezen.

De voorganger merkt ons onmiddellijk op en gebaart naar een broeder op de voorste rij. Deze snelt naar achteren en heet ons welkom. Hij zal de dienst voor me vertalen. Naast Joël neemt een andere tolk plaats. De jonge Sri-lankees met wie ik gekomen ben, spreekt van huis uit Singalees en kan daarom ook zelf de diensten in de Tamil-taal niet goed verstaan.

Ik moet even omschakelen, want mijn vertaler spreekt Duits. Toch kan ik hem redelijk volgen. De verwarring ontstaat pas als de voorganger me tegen het eind van de dienst ineens in het Engels aanspreekt.

Ik aarzel of ik hem goed begrijp. Is de vraag inderdaad of ik wil bidden? Mijn buurman knikt. In het Engels spreek ik een kort gebed uit. Ik bid om Gods zegen voor de veertig Sri-lankezen om me heen. Ik dank Hem dat ik even in hun midden mag zijn en draag de kleine gemeenschap, ver weg van hun vaderland, aan de Heere op.

Na het amen knikt Joël me vriendelijk toe.

Anderen zetten de voorbede voort, totdat de voorganger het gezamenlijke gebed afsluit. Even later komt de dienst der gebeden terug. Tijdens de collecte. De kleine gemeente zingt even enthousiast als keyboard en gitaar klinken. Het ene lied na het andere. Intussen staan gemeentelieden een voor een op om hun offergave naar voren te brengen. Een rieten mand krijgt langzaam inhoud. Wie dat wil, knielt aan de voeten van de voorganger neer en vraagt om persoonlijke voorbede. Met gebogen hoofden leggen mensen hun nood en verdriet, blijdschap en dankbaarheid aan de Heere voor. En de gemeente zingt.

Voordat de dienbladen mei thee, limonade en koekjes het kerkzaaltje binnengedragen worden, spreekt de voorganger nog een kort woord, gevolgd door de zegen. Waarna voor het laatst een lied wordt aangeheven. In het gangpad rijdt intussen een brandweerauto op en neer. Naast de stoel van zijn moeder geeft een klein ventje zijn poppenkind een standje.

En bij dat alles klinkt, in een achterafzaaltje in Amsterdam, een loflied voor God, in de taal van de Tamils.

W.M. Bakker is lid van de Gereformeerde Kerk te Harderwijk. Ook is hij voorzitter van een interkerkelijke diaconale werkgroep waarin tien kerken participeren rondom het AZC Zeewolde

DE EIGEN PLAATS VAN DE ETHIEK

A.L.Th. de Bruijne

achtergronden

Een bespreking van Douma's Grondslagen 3¹

Tot nu toe schreef ik twee artikelen om het boek *Grondslagen* van Professor dr. J. Douma te bespreken. In het eerste liet ik zien waarom dit boek een mijlpaal betekent binnen de beoefening van de gereformeerde ethiek. In het tweede ging ik erop in hoe Douma zijn eigen positie bepaalt ten opzichte van de deugdeethiek. In dit artikel verschuifde mijn aandacht al wat van een bespreking van Douma's boek naar een verwerking van zijn boek met het oog op actuele vragen in de ethiek. In dit artikel ga ik nog wat door op dat spoor en ga ik met Douma als startpunt in op de aard en de plaats van het vak ethiek binnen de theologie.

Levenspraktijk

Om daarbij uit te komen, sluit ik eerst aan bij mijn vorige artikel. Daarin eindigde ik met een herinnering aan Douma's indeling van het Schriftgebruik in de ethiek in vier categorieën. En ik vertelde over een klein onderzoek in Douma's werk uitgevoerd door K. Veling, (in de afscheidsbundel voor Douma *Nuchtere Noodzaak*). Dat onderzoek bevestigt die indeling, maar roept tegelijk een wat ander beeld op dan Douma's eigen presentatie ervan. Het suggereert dat wat bij Douma op de eerste plaats staat – de Schrift gebruiken als directe gids – in de praktijk secundair is ten opzichte van het werken met globalere bijbelse lijnen – de Bijbel als richtingwijzer of wachter. Nu komt er uit een onderzoek gedeeltelijk altijd wat je erin stopt. Dat Veling het veld vooraf indeelt via de begrippen 'norm' en 'waarde' betekent dat hij alle waarnemingen in

Douma's werk vanuit die invalshoek doet. Eventuele andere leidende begrippen blijven bij zo'n indeling buiten beschouwing. Mijn verwachting is dat een vrijzinniger instrumentarium van roeken zal suggereren dat inderdaad niet de direct-normatieve bijbelteksten, maar ook niet in de eerste plaats bijbelse lijnen of waarden de primaire plaats in Douma's werk innemen. Ik denk dat zal blijken dat de christelijke stijl - bijvoorbeeld van denken en beslissen - van Douma zelf en van de gereformeerde traditie en kerken sterk richtingbepalend zijn. Nu denk ik dat, omdat ik de overtuiging heb gevormd dat al ons denken en argumenteren ingebed ligt in onze persoonlijke levenspraktijk en onze gezamenlijke traditie. Daarom zal het in de praktijk niet gebeuren dat je in je ethisch denken als het ware bij nul begint: niet bij de bijbelse geboden, en evenmin bij bijbelse richtingwijzers of waarden. In de manier waarop wij omgaan met

geboden en met bijbelse lijnen en grenzen, werken de praktijk en de geschiedenis van Christus' relatie met ons en met de gemeenschap waarvan wij deel uitmaken, op een sterk bepalende manier door. Die overtuiging deel ik met zogenaamde christelijke deugdeethici. Maar deze overtuiging houdt tegelijk in dat je dit verschijnsel ook meent te kunnen aanwijzen bij andere ethici, die zelf niet als deugdeethicus gezien willen worden. Zo verwacht ik het ook bij Douma terug te vinden.

Laconiek

Nu kan het best dat ik mij daarin vergis. De enige manier om het te bevestigen of te ontkennen is dan ook een grondig onderzoek naar de praktijk van het Schriftgebruik bij ethici, onder andere bij Douma. En daarmee kom ik terug bij een vraag die ik ook gesteld heb toen ik zijn *Verantwoord Handelen* enkele jaren geleden besprak. Ook toen ging ik in op Douma's indeling van het Bijbelgebruik in vieren en ik vroeg daarbij waaraan Douma dit onderscheid ontleende. Ik veronderstelde dat hij het maakte op grond van zijn eigen ervaring als ethicus. "Zo blijkt het te werken wanneer je als gereformeerde ethicus de Bijbel gebruikt". In *Grondslagen* merkt Douma laconiek op dat ik daarin gelijk had. Daarmee beschouwt hij kennelijk de zaak als afgedaan. Maar wat mij betreft begint juist dan de uitdaging. Want uit deze bevestiging blijkt hoezeer dit stukje theorievorming zelf door de praktijk

bepaald is. Deugdethici zouden zeggen: Douma's (of breder: om gereformeerde) narrativiteit (ons levensverhaal) blijkt hier bepalend voor een **belangrijk** instrument van het denken. **Als** dat zo is, krijg ik behoefte aan nader onderzoek van die praktijk.

Nader onderzoek

Douma's indeling in vieren heeft een iit uitieve klaarlijkelijkheid. Rij andere ethici treffen wij vergelijkbare indelingen aan. Maar **als** theorie over een stuk christelijke praktijk verdient die indeling **ook** een **toetsing** aan de praktijk. Onderzoek als **dat** van Veling zou breder opgezet kunnen worden en een aanvullende rol kunnen spelen naast de uit Douma's eigen ervaring geboren onderscheidingen. De ethische theorievorming zou up dit punt dus gehaat zijn hij een vorm van systematisch **empirisch** onderzoek naar de werkwijze van een ethicus sis Douma. De intuïtie 'zo blijkt het te werken' kan versterkt, genuanceerd, verfijnd of ontkracht wordeii in de weg van zulk concreet onderzoek.

Tegelijk moet zulk onderzoek zich niet beperken tot Douma. Vruchtbaar wordt het juist als je meerdere schriftgetrouwe ethici op deze manier naast elkaar zet. Dan zou de theorie van het viervoudig schriftgebruik kunnen winnen aan overtuigingskracht. Bovendien zou duidelijker worden in welke verhouding de vier manieren **tot** elkaar staan. En een vraag die Douma's indeling open laat, zou misschien enigszins kunnen worden opgelost. Want zijn indeling laat wel helder zien dat het schriftgebruik in de ethiek veelzijdig is **en** langs meerdere routes kan plaatsvinden. En dat levert grote winst voor de christelijke ethiek. **Zo** onderbouwt hij namelijk overtuigend dat de Bijbel ouk vandaag nog voluit gezaghebbend is in ethi-

sche bezinning, al bestaan er lal van moderne thema's en situaties die je niet rechtstreeks in de Bijbel terug vindt. **Want** de Rijbel oefent lang meerdere routes invloed uit. Maar er blijft ook een terrein van vragen open. Wanneer moet je welke van de vier mogelijke vormen van **schriftgebruik** in stelling brengen? Hoc kom je in de praktijk van **een** concrete ethische vraag juist bij die bijbelgedeelten terecht die daarop betrekking kunnen hebben? Waarom bijvoorbeeld vinden wij dat bij het onderwerp 'homoseksualiteit' wel Romeinen 1 ('tegennatuurlijk') en niet Genesis 2 ('het is niet goed dat de mens alleen is') de doorslag geeft? En waarom beslissen wij vragen van omgang **met** welvaart en bezit vaak niet vanuit het voorbeeld van Handelingen 2 en 4 (radicaal 'weggeven' en 'delen') en wel vanuit de regel van 1 Tim. 4 ('alles is goed als het **met** dankzegging aanvaard wordt')? Als je concreter in beeld brengt hoe het in de praktijk werkt, zou je ook daarop misschien meer zicht ontvagen.

Betrokken op de werkelijkheid

Met het voorgaande stel ik dus vest dat de ethiek baat zou kunnen hebben bij een stuk **empirisch** onderzoek van een bepaalde praktijk. En dan niet alleen om te weten in welke context wij opereren, maar ook om onze ethische theorievorming te verfijnen. Ik heb **mijn** pleidooi daarvoor gevoerd in het kader van het thema 'schriftberoep'. Maar er zijn meer onderdelen van de ethische theorievorming waarvoor systematisch empirisch onderzoek nuttig kan zijn. Het behoedt onze theorievorming voor idealisme. Neem weer het voorbeeld van het schijftgebruik. Wij kunnen wel een **mooie** theorie ontwerpen over **hoe** dat

schriftgebruik zou **moeten plaatsvinden** maar laten we zeker ook onderzoeken **hoe het feitelijk in zijn werk gaat**.

Nu vind ik het **één** van de grote verdiensten van Douma dat hij onze ethiek bevrijd heeft uit een zeker normatief idealisme **en** haar diepgaand heeft betrokken op de werkelijkheid van het leven in onze tijd en onze wereld. Douma heeft de ethiek vanuit het perspectief van de Schrift diepgaand betrokken op het (werkelijke leven, **zoals** liet metterdaad geleefd wordt. En de richting die hij wijst, is een richting die niet idealiserend over de hoofden heen gaat, maar die aan geeft hoe het leven **ook** in de praktijk geleefd **kan** worden. Ligt het niet in lijn met deze betrokkenheid op de realiteit om die empirische kant van ethiek meer te benadrukken? **Want** deze betrokkenheid vraagt **erom** dat je voortdurend het beeld van die werkelijkheid scherp blijft stellen. In Douma's ethische boeken en artikelen over concrete ethische problemen maakt hij altijd royaal ruimte voor een peiling van de situatie en de werkelijke stand van zaken. Het lijkt mij belangrijk om in een boek dat de grondslagen en methode van de christelijke ethiek beschrijft, meer aandacht te geven aan de vraag op welke manier die kennis van de werkelijkheid een plaats zou moeten krijgen in de ethische bezinning. Douma raakt die thematiek **wel** aan, wanneer hij betoogt dat wij bepaalde historische ontwikkelingen als christenen mogen aanvaarden als leiding van de Heilige Geest, tenzij ze strijden niet de Bijbel in zijn functie van wachter. Maar meer bezinning is hier wenselijk.

Dogmatiek

Mijn suggestie om de **empirie** (onderzoek van de werkelijkheid) methodischer te verwerken

in de ethiek brengt mij tenslotte bij de vraag welke plaats het vak ethiek binnen de theologie moet innemen. Douma gaat daarop in. Hij ziet de ethiek als apart vak binnen de dogmatologische groep. Daarmee houdt hij zich aan de gebruikelijke plaatsbepaling van dit vak binnen de gereformeerde theologie. Daarin staat vooral de verwantschap met de dogmatiek voorop. En die verwantschap is ook zeer sterk. Gods openbaring in de Bijbel spreekt door elkaar heen over 'leer' en 'leven'. Bijbels gezien moeten wij zelfs zeggen dat de 'leer' het 'leven' omvat. De Tora (eerste vijf bijbelboeken) vertelt de geschiedenis van Gods werk en mikt daarmee op een leven in gehoorzaamheid aan Gods wil. Christus' leer over het koninkrijk zouden wij vaak eerder met ethiek dan met dogmatiek verbinden (denk aan de bergrede). En de apostelen spreken met hun brieven veelal in op concrete ethische problemen in de gemeenten en mobiliseren in *dat* kader de geloofskennis over God, Christus en de Geest. En één van de belijdenissen van de kerk (de Catechismus) omvat ook de ethiek (gebod en gehed). Toch noemt Douma ook redenen om ethiek duidelijk te blijven onderscheiden van dogmatiek. Deze ontleent, zegt hij, haar onderwerpen uitsluitend aan de Schrift, terwijl ethiek ook met onderwerpen naar de Schrift toe komt. Bovendien zegt hij, dat ethiek niet alleen gaat over de *norm* voor het handelen (die je uit de Bijbel afleidt) maar ook over dat handelen zelf. In deze opmerkingen duidt Douma met andere woorden op wat ik boven aanduidde als de *empirische* trek in ethiek. Deze verschillen met dogmatiek zouden ook aansluiting kunnen geven bij een andere groep theologische vakken. Ik doel op wat tegenwoordig 'praktische theologie' heet, en vroeger

'diakoniologie', of 'ambtelijke vakken'.

Praktische theologie

Want juist binnen de praktische theologie is die *empirische* trek aan de orde. Volgens een gangbare omschrijving richt de praktische theologie zich op het *handelen* van christenen in de werkelijkheid. Als vanzelf brengt dat met zich mee dat je behoefte hebt aan methodisch onderzoek van die werkelijkheid en van de praktijk van het christelijk handelen. Goede theorievorming over prediking en pastoraat moet ook verwerken hoe beiden in de praktijk plaatsvinden en met welke effecten dat bijvoorbeeld gepaard gaat. Dat hoeft niet in te houden dat wij ons de wet laten voorschrijven door onze seculiere context en ons handelen Taten bepalen door niet-christelijke en niet-theologische gegevens of invloeden. Het inzicht dat kennis van de werkelijkheid in onze theologische theorievorming geïntegreerd moet worden, is helaas verweven geraakt met de moderne gedachte dat de wereldlijke context de agenda van kerk en theologie zou moeten bepalen. Maar je kunt dat laatste hartgrondig afwijzen en tegelijk liet inzicht vasthouden. We moeten juist ontdekken en uitbuiten dat er dankzij het werk van de Heilige Geest altijd ook een *christelijke praktijk* is, en deze versterken als bedding voor ons denken. In dit opzicht en onder deze voorwaarden bestaat er ook sterke verwantschap tussen ethiek en praktische theologie. Beiden richten zich op het *handelen* in de praktijk. Daarbij teken ik aan dat deze gerichtheid op het handelen ook een versmalling van die praktijk kan inhouden. Misschien zijn zowel ethiek als praktische theologie daarin wel teveel bepaald door een modernistische trek: de concentratie op het han-

delen staat in de moderne handelingswetenschappen *namelijk* in verband met de behoefte om deze zoveel mogelijk exact en meetbaar en daarmee beheersbaar te maken. In zogenaamd 'postmoderne' theorievorming wordt dat soms kritisch aan de kaak gesteld als een reductie van de praktijk. Zowel die moderne handelingswetenschappen (bijvoorbeeld psychologie) als ethiek en praktische theologie zouden baat hebben bij een verbreding, waarin niet alleen het handelen maar heel het *zijn* in de werkelijkheid object van onderzoek wordt. Maar dat deze verbreding tegelijk voor die handelingswetenschappen, voor praktische theologie en voor ethiek bepleit kan worden, onderstreept alleen maar de onderlinge verwantschap.

Eigen plaats

Zoals ik aangaf, heeft Douma wel degelijk oog voor dit aspect aan het vak ethiek. Toch houdt hij dit vak op afstand van de praktische theologie. Zijn argument daarbij is dat het in deze laatste – Douma blijft liever spreken van diakoniologie – toch vooral gaat om het ambt. Dat standpunt lijkt mij moeilijk vol te houden. Ik heb zelf bijvoorbeeld een klein heetje opgesnoven wat er in de *liturgiek* aan de orde is, en het lijkt mij op grond van de Bijbel niet te verdedigen om de liturgie te benaderen via het smalle deurtje van het ambt: liturgische handelingen zijn handelingen van de gemeente, waarbinnen het ambt één van de geleidingen vormt. En ook pastoraat en diakonaat zijn functies van de gemeente als geheel. Als dit argument zou wegvallen, zie ik minder reden om ethiek en praktische theologie uit elkaars buurt te houden. Aan de andere kant blijft ook de argumentatie van zojuist, waarin de diepe verwantschap tussen

ethiek en dogmatiek aan de orde was. helemaal overeenstemmend. En behalve deze i-aakvlakken met dogmatiek en praktische theologie moeten wij voor de ethiek nog een derde mogelijk 'thuis' onderscheiden. Want als *vak* is ethiek geen uitvinding van de christelijke theologie, maar afkomstig uit de klassieke oudheid en onderdeel van de filosofie. Ook Douma's *Grondslagen* laat zien dat een christelijke ethiek niet kan buiten de verwerking van de begrippen, onderscheidingen en waarnemingen uit de wijsgerige ethiek.

Deze eigenaardige verwevenheid van ethiek met drie verschillende vakgebieden doet mij ertoe neigen om ethiek tot geen van *deze* drie te rekenen, en – in ieder geval in het licht van de huidige indeling van de theologie in vier vakgroepen (Bijbel, Dogma, Kerk, Praktijk) – een aparte plaats toe te kennen.

Douma signaleert dat Rnscaam Abbing dit ooit voorstelde. Hij meent echter dat *het* een theoretische constructie zal blijven en dat ei. in de praktijk van de theologische opleiding moeilijk mee te werken valt. Ik vraag mij dat laatste af. Juist de praktijk zal moeten *uitwijzen* of dit werkbaar is. En ik vind *het* belang dat ermee gediend wil zijn, groot. Zo kunnen wij de eigenheid van de christelijke ethiek binnen de driehoek van 'leer', 'praktijk', en 'filosofie' op een evenwichtiger manier *recht* doen.

In het licht van wat wij gewend zijn, lijkt het een ongebruikelijke constructie. Maar in het huidige - zogenaamd postliberale - theologische klimaat bloeien meer alternatieve concepten voor de inrichting van de theologische opleiding. Deze concepten kunnen wij ook als uitdaging zien. Want ook de bestaande inrichting van de theologische opleiding moet niet verabsoluteerd worden. In sommige opzichten is

deze door de Verlichting gestempeld. Dat is niet per definitie verkeerd, maar als het ook anders en misschien beter kan, is het de moeite waard dat te proberen.

Slot

In drie artikelen besprak ik het boek *Grondslagen* van Professor dr. J. Douma. Het is een boek dat ik in vele handen wens, zowel vanwege de grondige oriëntatie als vanwege het eigen concept van Douma en de betrouwbare, goede en *begaanbare* weg die hij daarmee wijst. Dat het boek *vakmatig* op hoog niveau staat behoeft niet-theologen niet af te schrikken. Het is voor ieder die interesse heeft in de ethiek goed te volgen en met *vrucht* te gebruiken.

Drs. A.L. Th. de Bruijne is universitair docent in de Ethiek en Encyclopedie van de theologie aan de Theologische Universiteit te Kampen

J. Douma, *Grondslagen. Christelijke ethiek*. Uitgeverij Kok. Kampen 1999, f 59,00

uit de kerken

Beroepbaar

Kandidaten:

M.E. Verhoeff, Heemskerckstraat 91, 8023 VJ Zwolle, 038-4541238

Predikanten:

G.J. Bruijn, Goudkruid 42, 3068 SZ Rotterdam. 010-2206124 (gereguleerd uit Congo)

R.J. Blok, bereikbaar via 06-21272713

J. de Wolf, Mignonpad 22, 381h ET Amersfoort. 033-4728793

P.F. Lameris, Van Kolstraat 12, 7521 BD Enschede. 053-4350773

A. Scheringa, Sluisstraat 7, 4251 AV Werkendam. 0183-500488

Nieuwe opgaven en wijzigingen: H. Prins. tel. 0546-870843

STICHTING AFBOW!

De stichting *Afbouw* te Kampen stelt zich **ten** doel de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen door met **name** te helpen bij de financiering van proefschriften ten dienste van promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar inkomsten is de stichting **geheel** aangewezen op giften van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag gegeven door het **bestuur**:

C. Trimp, tel. 038 - 331 48 69,

B. Kamphuis, tel. 038 - 332 62 48 en

J.G. de Kimpe, tel. 038 - 333 24 94.

Giften, **die** fiscaal aftrekbaar zijn, worden **graag** ingewacht via bankrekening no. 63.18.36.934, ten **name** van Stichting *Afbouw*, p/a *Hoefblad* 4, 8265 **GM** Kampen.

DIAKENEN EN GEREFORMEERDE ZORGINSTELLINGEN (2)

J. Lenting

diaconaat

In het eerste artikel zijn enkele trends genoemd waarmee de gereformeerde zorginstellingen en de kerken worden geconfronteerd.

Samengevat zijn dat:

- *de veranderende rol van de overheid*
- *verdergaande professionalisering*
- *afnemende binding tussen kerken en christelijke hulpinstellingen*
- *een verschuiving van aanbod- naar vraaggestuurde zorg*

In de gereformeerde gezindte bezinnen christelijke zorginstellingen zich vandaag intensief op hun zorgaanbod en op versterking van de relatie met hun potentiële klantenkring. Ook in het regulier overleg tussen zorginstellingen en het Generaal Diaconaal Deputaatschap vindt deze bezinning plaats.

In het eerste artikel hebben we geconcludeerd dat hier een uitdaging ligt voor kerken, kerkleden en zorginstellingen om te bewijzen dat de gereformeerde en christelijke zorginstellingen een geheel eigen en uniek 'zorgproduct' aanbieden en daarbij de 'hulpvrager' centraal stellen. In dit artikel worden die uitdagingen geconcretiseerd.

Het Generaal Diaconaal Deputaatschap (GDD)

Het GDD voert tenminste jaarlijks 'beleids gesprekken' met directies en besturen van een zestal gereformeerde zorginstellingen. Dat zijn De Driehoek, Eleos (voorheen Gliag/ GPZ/ Glibw), Dit Koningskind, de SGJ, De Wijngaard De Wegwijzer en Bralectah. Eleos richt zich op de brede gereformeerde gezindte en heeft ook een bestuur dat daaruit is samengesteld (w.o. twee leden van de GKV).

De SGJ ontvangt haar cliënten eveneens uit de gereformeerde

gezindte. Het bestuur bestaat uit leden van de CGK, de GKV en de Geref. Bond in de N.H.-kerk. De overige organisaties ontvangen wel (in toenemende mate) cliënten uit andere kerken, maar de besturen bestaan nog uit leden van de GKV. Alle genoemde organisaties, behalve De Wijngaard en Eleos, ontvangen een financiële bijdrage van de diaconieën van de GKV. Het GDD geeft over die bijdrage jaarlijks advies aan de diaconieën. Dit is een van de ieduen voor het jaarlijks beleidsoverleg met deze zes hulporganisaties. Maar in toenemende mate worden in dat overleg de ontwikke-

lingen in het zorgveld en de relatie met de kerken besproken. Deputaten zijn er van overtuigd dat een hechte relatie en communicatie tussen 'gereformeerde zorgvragers' en 'gereformeerde zorgaanbieders' van levensbelang is voor de continuïteit in de gereformeerde zorgverlening.

van diakenen mag een positieve en actieve bijdrage worden verwacht in de voorlichting over en verwijzing naar gereformeerde hulpinstellingen en -hulpverleners.

Hoe nodig is gereformeerde zorg?

Om hierover met de gereformeerde hulporganisaties van gedachten te wisselen heeft het GDD onlangs een eigen visiedocument vastgesteld met de titel: *Identiteitsgebonden zorg, noodzaak of fluxe?* Met dit document beogen deputaten om de behoefte aan en het aanbod van gereformeerde zorg op elkaar af te stemmen en om de relatie tussen de gereformeerde kerken en de gereformeerde zorginstellingen te versterken. Daarbij realiseren deputaten zich dat de gereformeerde zorginstellingen meer en meer moeten (samen-)werken voor en in alle kerken uit de zgn. gereformeerde gezindte. Het bovengenoemde visiedocument is besproken met alle eerder genoemde gereformeerde zorginstellingen.

Een belangrijke vraag in het rapport is: zijn er voor de problemen

die diakenen in hun praktijk tegenkomen voldoende en gespecialiseerde gereformeerde of christelijke hulpinstanties die deze problemen kunnen opvangen en behandelen.

het bieden van goede kwaliteit is een belangrijk kenmerk van identiteitsgebonden zorgaanbod door gereformeerde hulpinstellingen.

Met deze vraagstelling activeren en mobiliseren deputaten als het ware het nadenken over de zorgbehoefte bij kerken en diakenen. Als de zorg dan toch meer 'vraaggestuurd' moet gaan worden, hoe ziet die zorgvraag vanuit de kerken er dan uit? Daarbij wordt er uiteraard vanuit gegaan dat niet-specialistische-zorg allereerst door en vanuit de 'diaconale gemeente' zelf verleend kan worden. Als de zorg vanuit de gemeente niet meer toereikend is, komen we voor de vraag naar professionele zorg te staan.

Meetlat

Om te kunnen beoordelen welke soorten 'identiteitsgebonden' professionele zorg er moeten zijn, werken deputaten in hun visiestuk met een paar invloedsfactoren, namelijk:

- De *omvang van de zorg* die iemand nodig heeft (met als meetpunten de tijdsduur en de vraag: kan het thuis of moet het buitenshuis)
- De *impact van de zorg* (de mate waarin de hulp invloed heeft op het geestelijk welzijn en raakt aan levensbeschouwing)
- De *mate van afhankelijkheid* (hoe groter de afhankelijkheid van de cliënt des te belangrijker de identiteitsgebonden hulpverlening).

Enkele voorzichtige conclusies uit het GDD-rapport:

- Er lijkt een tekort aan opnamemogelijkheden voor chronische psychiatrische patiënten
- Er lijkt een tekort te bestaan aan voorzieningen voor crisisopvang bij psychische moeiten
- Psychogeriatrische en somatische verpleeghuiszorg zou in de gereformeerde zorgverlening hoge prioriteit moeten hebben.
- Thuiszorg (vroeger gezinszorg en kruiswerk) mag (volgens het model) een lage prioriteit hebben in de gereformeerde zorgverlening, behalve als het gaat om de vervanging van de (afwezige) meder in een gezin met kinderen.
- Stichting de Hoop in Dordrecht realiseert (voldoende?) identiteitsgebonden hulp aan alcohol- en drugsverslaafden
- Verder concluderen deputaten dat een grotere en actieve betrokkenheid van kerken/diaconen bij het (bestuurlijk) werk van *algemeen christelijke instellingen* van groot belang is.

Financieel

Over de verhouding tussen kerken en instellingen *zegt* het rapport o.m.

Wanneer aan wet- en regelgeving rechten voor subsidiëring kunnen worden ontleend dient geen financiële bijdrage vanuit de kerken te worden gegeven.

M.a.w. de zorgorganisaties die door de overheid worden gefinancierd moeten in beginsel zichzelf geheel kunnen bedruipen.

Daar waar de overheid niet of slechts ten dele bijdraagt in de kosten zal diaconale steun moeten worden overwogen. Daarbij gaan deputaten ervan uit dat bij steunverlening vanuit de kerken mede goed bestuur, professiona-

liteit, effectieve en efficiënte zorgverlening bij de beoordeling van de aanvraag zal worden betrokken.

Mede op basis van de conclusie uit dit rapport proberen deputaten in de komende tijd mee te denken met de gereformeerde zorginstellingen over hun nieuwe positiebepaling en het gewenste 'gereformeerde zorgaanbod'. Anderzijds proberen deputaten de diakenen (kerken!) weer te betrekken bij het aangeven van het gewenste zorgaanbod.

Tegen welke zorgvraag lopen de diakenen aan? Zijn diakenen nog wel betrokken bij de zorgvraag en de zorgmogelijkheden van gemeentelieden? Zijn ze nog gesprekspartner voor gemeentelieden als het over zorg gaat? Dit hoort toch typisch bij hun ambtsinhoud. Wat is de rol van de diakenen bij de doorverwijzing naar de christelijke zorginstellingen? Kunnen ze die vraag ergens *kijkt* bij een bestaande gereformeerde of christelijke hulpinstelling? Zijn er nieuwe zorgterreinen waar nieuwe initiatieven noodzakelijk zijn (bijv. crisisopvang, verslaafdenzorg, gecombineerde herstellingsoorden)?

Welke uitdagingen liggen er en voor wie?

Er zijn tenminste vier 'partijen' betrokken bij deze uitdagingen. Dat zijn allereerst de kerken, kerkleden en diakenen. In de tweede plaats zijn *dat* de christelijke zorginstellingen. Vervolgens is een ondersteunende rol weggelegd voor het GDD. En tenslotte een toerustingstaak voor het Diaconaal Steunpunt. Het gaat daarbij niet alleen maar de instandhouding van nu eenmaal bestaande gereformeerde zorginstellingen. Het *gaat* om het versterken van de binding tussen kerken en christelijke zorginstellingen.

Uitdaging voor kerken, kerkleden en diakenen

1. Gereformeerde mensen (de zorgvragers) zullen zich moeten realiseren dat het voortbestaan van gereformeerde en christelijke hulpinstellingen vandaag meer dan ooit afhangt van de zorgvragers. **Als** gereformeerden met hun hulpvraag steeds meer de gereformeerde instellingen voorbijgaan dan betekent dat op termijn het einde van de gereformeerde zorgverlening. Niet de instandhouding van nu eenmaal bestaande organisaties staat daarbij voorop, maar het instandhouden en **versterken** van christelijke **zorgverlening** vanuit een christelijke zorgvisie.

2. Alle kerken in de zgn. gereformeerde gezindte -en met name hun ambtsdragers- zullen zich opnieuw moeten realiseren dat de gereformeerde zorginstellingen het vandaag niet zonder de actieve steun, medewerking en positieve verwijzing door diakenen, kunnen stellen. **Het** mag de diakenen niet om het even zijn waar het hulpzoekend gemeentelid zijn heil zoekt. **In** de voorlichting naar de gemeente zal het 'gespecialiseerde en gereformeerde **zorgaanbod**' op een positieve manier naar voren moeten komen.

3. Plaatselijke kerken en hun ambtsdragers en gemeenteleden zullen positief moeten overwegen om **zitting** te nemen in besturen, patientenraden of adviesraden e.d. van plaatselijke of regionale zorginstellingen van algemene of algemeen-christelijke signatuur. Bestuurlijke

betrokkenheid van gereformeerden bij deze voorzieningen een goede zaak. **Op** die wijze kan een positieve, christelijke invloed uitgaan in de samenleving. Dit geldt temeer als gereformeerden meer gebruik gaan maken van lokale verpleeg- of verzorgingshuizen en van andere lokale zorgvoorzieningen.

Uitdaging voor de zorginstellingen

1. De gereformeerde **zorginstellingen** (de zorgaanbieders) zullen met hun zorgaanbod beter aan moeten sluiten bij de zorgvraag. Zij zullen vanzelfsprekend kwaliteit moeten bieden en meerwaarde op het punt van geloof en zorgvisie. 'Zorg op maat' is iets dat prima past bij **identiteitsgebonden** zorg. Daarnaast zullen de hulpinstellingen meer dan tot nu toe en op een meer creatieve wijze moeten investeren in de relatie, communicatie en discussie met hun **potentiële achterban**. De regionale discussiebijeenkomsten die **De Driehoek** in 1998 en 1999 met diakenen heeft gehouden zijn daarvan een goed voorbeeld. Tenslotte zullen de zorginstellingen (opnieuw) samen na moeten denken over haalbare, minder vrijblijvende vormen van (keten-)samenwerking die de 'zorgvragers' centraal stellen. Ideeën zoals een gemeenschappelijke intake en voorlichting en de 'één-loket-gedachte' maken het zorgaanbod voor zorgvragers en kerken transparanter. **Zo** wordt de binding tussen kerk en zorginstelling bevorderd.

2. Gereformeerde zorgorganisaties zijn vandaag niet alle meer exclusief 'vrijgemaakt'. Doelgroep, cliënten, bestuur en medewerkers bestaan in toenemende mate uit leden van alle kerken in de zgn. gereformeerde gezindte. Die ontwikkeling betekent zeker geen verlies aan identiteit, maar

vraagt wel om een herijking van de relatie tussen kerken en zorgorganisaties. Ook zal de potentiële doelgroep moeten voorlichten over deze veranderingen en over het (nieuwe) zorgaanbod. Het initiatief tot die herijking en voorlichting berust primair bij de

'Uitdaging voor het Generaal Diaconaal Deputaatschap (GDD)

Het Generaal Diaconaal Deputaatschap zal in zijn jaarlijks overleg met de gereformeerde zorginstellingen enerzijds aandacht vragen voor en aandringen een goede aansluiting tussen 'gereformeerde zorgvraag' en 'gereformeerd zorgaanbod'. De zorgvrager staat daarbij centraal. Het eerder genoemde visiedocument van liet GDD zal in dit jaarlijks overleg een rol moeten spelen. Anderzijds zal het GDD bij de diakenen aandacht vragen voor dit aspect van liet diakenwerk en attenderen op het belangrijke werk van de gereformeerde zorginstellingen. Bovendien zal het GDD de kerken (diaconieën) positief adviseren inzake financiële steun aan gereformeerde hulpinstellingen die op grond van de GDD-criteria in aanmerking komen voor een financiële bijdrage.

Uitdaging voor het Diaconaal Steunpunt

Het Diaconaal Steunpunt tenslotte zal in zijn voorlichting aan en toerusting van diakenen aandacht schenken aan de relatie tussen kerk (diakenen) en gereformeerde zorginstellingen. Zo worden in november/december 2000 een drietal bijeenkomsten voor diakenen gehouden waar dit onderwerp centraal staat.

J. Lenting is als diaconaal consulent werkzaam op het Diaconaal Steunpunt van de Gereformeerde Kerken

uit de kerken

146e dies natalis

Kampen – De rector van de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland maakt bekend dat –zo God wil– de viering van de 146e dies natalis plaatsvindt in een bijeenkomst op woensdag 6 december 2000.

Dr. E.A. de Boer zal een rede uitspreken onder de titel: "Samen tot studie van de Schrift verplicht. De verhouding tussen Schriftuitleg en geloofsleer naar het kerkordelijk ideaal en de

wekelijkse praktijk in de *congrégations* van de *Compagnie des Pasteurs* te Genève."

De bijeenkomst wordt gehouden in de aula van de universiteit, Broederweg 15 te Kampen; aanvang 19.30 uur. Belangstellenden wordt gevraagd om 19.15 uur aanwezig te zijn.

Spakenburg-Zuid – Beroepbaar vanaf 1 december: G.J. Bruijn, voormalig missionair predikant te Spakenburg-Zuid. Adres: Goudkruid 42, 3068 SZ Rotterdam, tel. 010-2206124

Kornhorn/Marum – Beroep angenommen: A. Bas te Lemelel Lemelerveld

Siegerswoude/Frieschepalen – juiste telefoonnummers van ds. G.O. Sander: 0512-303809 (privé) en 0512-303999 (werk)

Rotterdam-Oost en Zuidlaren-Oost – Beroepen: J.B. de Rijke te Eindhoven

Apeldoorn – Bedankt voor benoeming tot auteur in het Lit-Indo-project, uitgebracht door de Groninger Zendingsdeputaten: J.A. Boersema te Apeldoorn.

Spakenburg-Zuid – Beroep angenommen: H. Hoksbergen, kandidaat te Amersfoort, die bedankt te voor Leerdam

Zwolle-Zuid – Beroepen: H.J. Messelink te Voorthuizen-Barneveld

Gereformeerd onderwijs als roman?

Nee, dit is geen cryptogram. Het is de aankondiging van een meeslepend relaas over de perikelen van het gereformeerd onderwijs. Over de idealistische kanten ervan, maar ook over de kleinmenselijke acties binnen de vrijgemaakte 'zuil', om het eens oneerbiedig te zeggen.

Het laat zich dus bijna lezen als een roman. Als een verhaal, maar nooit op sensatie belust. Want de auteur schrijft niet alleen met vaart maar ook met veel respect over het vele werk dat onze vaders en grootvaders voor het gereformeerd onderwijs hebben verzet. Dit boek gaat specifiek over de geschiedenis van de beide kweekscholen tot aan de fusie aan de Gereformeerde Hogeschool te Zwolle. De spectaculaire snelle groei van de gereformeerde richting in het Nederlandse onderwijsveld is vooral

terug te voeren op tien bestaan van dit kweekschoolonderwijs.

Dot *er goede schoolmeesters zijn* geeft een boeiend inzicht in de drijfveren van de initiatiefnemers, de sfeer op de scholen, de onderlinge rivaliteit maar vooral ook de worsteling om de identiteit gestalte te geven. Generaties van toen en van nu weten zich betrokken bij het gereformeerd onderwijs en de identiteit. Die zullen grote winst kunnen doen met dit historisch en fris geschreven relaas.

Drs. Niek Bakker

Dat er goede schoolmeesters zijn
Ontstaan en ontwikkeling van het gereformeerde kweekschoolonderwijs

Ad Chartas reeks 4

200 pag., f 24,75

Verkrijgbaar in de boekhandel

UITGEVERIJ DE VUURBAAK

Open Brief over verzoening

Zes hervormde predikantciii stuurden eerder dit jaar eiii brief over de verzoening naar alle hervormd kerkeraden. Later is deze brief, met ontvangen reacties, ook aangeboden aan het hervormd moderamen. In het *Gereformeerd Weekblad* van 8 september publiceerde di-J. Hoek het gezamenlijk persbericht dat beide partijen daarover deden uitgaan:

„Tijdens zijn vergadering op 22 augustus heeft het moderamen van de Generale Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk een open brief ontvangen over de kwestie Den Heijer. Daarin wordt de synode gevraagd een belijdende uitspraak te doen over de verzoening. Namens een ad hoc beraad overhandigde ds. W. Chr. Hovius aan synodevoorzitter ds. B.J. van Vreeswijk de open brief die door zes predikanten uit de Gereformeerde Bond was ondertekend. De brief is voorzien van ruim 300 adhesiebetuigingen van plaatselijke kerkeraden, al dan niet ondersteund door getneenteleden.

Naar aanleiding van het gereformeerde synodebesluit van 3 april jl. dat prof. dr. C. den Heijer met zijn opvattingen over de verzoening binnen de grenzen van het gereformeerde belijden was gebleven, vormden de hervormde predikanten W. Chr. Hovius, M. A. van den Berg, W. van Gorsel, J. Hoek, P. Koeman en A.J. Kunz een ad hoc beraad. Zij voelden zich pijnlijk getroffen dat de uittalingen van Den Heijer werden gedragen door de meerderheid van de gereformeerde synode. Zij besloten eind april een open brief op te stellen aan de synode en deze mede te laten ondertekenen door plaatselijke hervormde gemeenten. 24

gemeenten, waaronder SoW-gemeenten, hebben het ad hoc beraad laten weten de open brief niet te onderschrijven. Ruim 300 gemeenten van Gereformeerde Bonds- en andere signatuur, ondersteunden het initiatief van liet beraad. Dn Hovius: „We vonden het belangrijk om de kerkelijke weg te bewandelen en niet ons via de pers tot het moderamen te richten. Het is een spontaan initiatief. We hebben de gemeenten dan ook geen programma voorgelegd hoe ze het onderwerp moesten behandelen.”

In de open brief stellen de initiatiefnemers dat de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN), ondanks eerdere belijdende uitspraken, „weggroeien van hun confessionele identiteit”. De predikanten voelen zich bij de gereformeerde synode-uitspraak betrokken, omdat de Nederlandse Hervormde Kerk zich met de GKN in staat van hereniging bevindt. De schrijvers verzoeken de hervormde synode om helderheid over het hervormde standpunt over de verzoening en de plaats van de belijdenis. vóórdat de synode verdere besluiten neemt over Samen op Weg. Namens het moderamen sprak ds. Van Vreeswijk zijn waardering uit over de open en eerlijke houding van de leden van het beraad. Hij begreep de pijn van de initiatiefnemers. Van Vreeswijk: „De gereformeerde synode was zelf ook verdeeld. Men stond niet geheel achter de uittalingen van Den Heijer, maar men wilde ook geen herhaling van de dramatische luchtprocedures uit 1926 en 1944.” Hij gaf aan dat voor het inodramen van de hervormde synode de verzoening zeker een aangelegen punt is. „Het is echter beleid dat we inhoudelijke kwesties gezamenlijk hespreken. Dat zal gebeuren tijdens de trio-synode van

G.J. van Middelkoop

meeglezen

november 2000. Daarmee wordt niet alleen helder hoe de hervormde synode erover denkt, maar blijkt ook wie we samen zijn”, aldus Van Vreeswijk. Hij verzekerde de beraadsleden dat ook bij de voorbereiding van de triosynode de hervormden zich sterk maken voor wat voor hen onopgeefbaar is. Tijdens de ontmoeting werd van de kant van het heraad betreurd dat de in de open brief gevraagde opschorting van het SoW-overleg en de eigen hervormde uitspraak over de verzoening er niet komen. „Is de hervormde synode door het SoW-proces gebonden, zodat wezenlijke zaken zoals de belijdenis niet meer zelfstandig aan bod kunnen komen?”, vroeg een beraadslid het moderamen. Ds. Van Vreeswijk verwees nogmaals naar het gegroeide beleid om inhoudelijke zaken die alledrie de kerken raken, eerst gezamenlijk te overleggen. Ook werd de vraag gesteld welke verwachtingen de Kerk kan hebben van een nieuw document. Van Vreeswijk zei een goed, inhoudelijk gesprek te verwachten op de triosynode met de bedoeling om een richtinggevend geschrift aan de kerken te kunnen aanbieden. „De verzoening kun je niet kerkpolitiek afdoen. Je kunt niet stemmen over een compromis. In de lijn van ons belijden zeggen we samen: Jezus is het fundament of Hij is het niet.” Tijdens de bijeenkomst is afgesproken dat het moderamen en de beraadsgroep gezamenlijk naar buiten treden om mededeling te doen over de ontmoeting.”